

Özel Gereksinimleri Olan Çocukların Bakım Yükünün Annelerinin Psikolojik Sağlamlığına Etkisi

The Effect Of The Care Burden Of Children With Special Needs On The Psychological Resilience Of Their Mothers

ÖZET

Bu çalışmada özel gereksinimleri olan çocuklara sahip annelerin bakım yükü ile psikolojik sağlamlık arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemesi amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ili Ümraniye ilçesindeki özel eğitim okullarında eğitim alan, amaçlı örneklem yöntemi kullanarak zihinsel yetersizlik, otizm spektrum bozukluğu ve serebral palsi tanısı almış 101 özel gereksinimli çocuğa sahip anneler oluşturulmuştur. Veriler anket yöntemi ile online ortamda toplanmıştır. Araştırmanın amacına ulaşmak için 'Kişisel Bilgi Formu', 'Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği' ve 'Bakım Verme Yükü Ölçeği' kullanılmıştır. Veriler SPSS 25.0 kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde, demografik bilgilerde frekans ve yüzde testleri uygulanmıştır. Anket formunda kullanılan ölçeklerin betimsel istatistikleri (min, max, ortalama ve standart sapma) hesaplanmıştır. Analizlerde parametrik testler kullanılmıştır. Bağımsız örneklem t testi ve (ANOVA) testi kullanılmıştır. Sonuçlar %95'lik güven aralığında, anlamlılık $p < .05$ düzeyinde değerlendirilmiştir. Araştırma sonucuna göre annelerin, kısa psikolojik sağlamlık ölçeğine verdiği yanıtların ortalama puanı 6 ile 30 puan arasında değişmekte olup, ortalama $18,45 \pm 4,20$ puandır. Annelerin aldıkları sosyal yardım ile psikolojik sağlamlıkları arasında anlamlı fark bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Anneler, Psikolojik Sağlamlık, Bakım Yükü

ABSTRACT

This study aimed to examine whether there is a significant difference between the care burden and psychological resilience of mothers with children with special needs. The study group of the research consisted of mothers with 101 special needs children who were educated in special education schools in the Ümraniye district of Istanbul and were diagnosed with intellectual disability, autism spectrum disorder and cerebral palsy using the purposeful sampling method. Data was collected online using the survey method. To achieve the purpose of the research, 'Personal Information Form', 'Brief Psychological Resilience Scale' and 'Caregiving Burden Scale' were used. Data were used SPSS 25.0. In analyzing the data, frequency and percentage tests were applied to demographic information. Descriptive statistics (min, max, mean and standard deviation) of the scales used in the survey form were calculated. Parametric tests were used in the analyses. Independent sample t test and (ANOVA) test were used. The results were evaluated at the 95% confidence interval and the significance level was $p < .05$. According to the results of the research, the average score of the mothers' answers to the short psychological resilience scale varies between 6 and 30 points, with the average score being 18.45 ± 4.20 points. There is a significant difference between the social assistance received by mothers and their psychological resilience.

Keywords: Mothers With Children With Special Needs, Psychological Resilience, Care Burden.

GİRİŞ

Özel gereksinimleri olan çocuklar, gelişim özellikleri açısından akranları ile kıyaslandığında farklılık gösterdikleri için özel eğitime gereksinim duyan çocuklardır (Ataman, 2011). Özel gereksinim ihtiyacı olan çocuklar ile normal gelişimdeki çocuklar kıyaslandığında, zihinsel, duygusal, sosyal ve bedensel gelişimlerinde farklılıklar gözlenmektedir (Toy ve Kesici, 2020). Özel gereksinimleri olan çocukların eğitimleri okullarda, hastanelerde özel eğitim öğretmenleri tarafından verilmektedir.

Özel gereksinimli çocukların sahip oldukları farklılıklar ile birlikte aile ve sosyal yaşamlarında davranışlarını etkileyecek olumsuz yaşantılarla karşılaşabilirler. Normal gelişim gösteren çocukların aksine özel gereksinimli çocuklara sahip olduğunu öğrenen ebeveniler bu durumu kabullenmekte zorluklar yaşayabilmektedir (Baykoç, 2017). İlk başta şok, inkar, reddetme, suçluluk, üzüntü, kaygı gibi birçok duyguyu anne ve babalar yaşayabilmektedir (Altındağ Kumaş ve Sümer 2017).

Serranur Şenligil¹
Beyza Nur Akpınar²

How to Cite This Article

Şenligil, S. & Akpınar, B. N. (2023). "Özel Gereksinimleri Olan Çocukların Bakım Yükünün Annelerinin Psikolojik Sağlamlığına Etkisi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:9, Issue:117; pp:9420-9425. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/sssj.73537>

Arrival: 9 October 2023

Published: 30 November 2023

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı, Türkiye. ORCID: 0009-0008-6125-705X

² Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı, Türkiye. ORCID: 0009-0004-4872-4435

Normal gelişim gösteren çocuklar ilgiye ne kadar muhtaçsa bu durum özel gereksinimli çocuklarda daha fazladır (Diken, 2017). Özel gereksinimli çocuklara sahip olan ailelerin aldıkları sorumluluklar, normal gelişim gösteren çocuklara sahip ailelerin aldıkları sorumluluklardan daha fazladır. Özel gereksinimli çocukların beslenme, tuvalet, konuşma, süregelen hastalıkları anne ve babaların üzerindeki sorumluluğu arttırmaktadır (Hassamancıoğlu vd., 2020). Özel gereksinimli çocukların ihtiyaçlarını karşılamak, onlarla ilgilenmek anneler üzerinde daha fazla sorumluluk getirmektedir (Atalan ve Topçu Kabasakal, 2023). Özel gereksinimli çocuklarla daha çok vakit geçiren annelerin bakım yükleri babalara göre daha fazla olmaktadır (Avşaroğlu ve Güleş, 2017). Özel gereksinimli çocukların annelerinin üzerlerinde bu kadar bakım yüklerinin olması annelerin sosyal ve duygusal hayatlarını olumsuz etkilemektedir (Kot vd., 2018). Normal gelişimdeki çocuklardan farklı olan, özel gereksinimli çocuklarda; normal gelişim gösteren çocuklara göre farklı gelişim özellikleri göstermesi, bu çocukların annelerine daha çok bağımlı olması anneleri zamanla hem duygusal hem de fiziksel olarak yormakla birlikte annelerin üzerinde artan bakım yükü onların psikolojisini olumsuz etkilemektedir (Aydın 2019). Çocuklarının bakımlarıyla ilgilenen anneler toplumdan uzaklaşıp kendi kabuğuna çekilmektedir (Eroğlu vd., 2015).

Bireyin yaşadıkları zorluklar ve stresli olaylar karşısında baş etmesi sonucunda olumlu sonuçlara ulaşarak uyum sağlaması olan psikolojik sağlık, özel gereksinimli çocuğa sahip olan annelerin çocuğa yeterli desteği vermesi ve bakımı sağlaması için dikkat edilmesi gereken bir unsurdur (Tura,2017). Bu annelerin üstlendikleri bakım yükünün getirdiği yoğun ve uzun süreli kriz anlarında çoğu zaman yetersiz kaldıkları ve psikolojik sağlıklarının bozulduğu görülmektedir.

Bu araştırmada, özel gereksinimli çocukların bakım yüklerinin annelerinin psikolojik sağlığına etkisi araştırılmak istenmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırma İstanbul ili, Ümraniye ilçesindeki, özel eğitim okullarında Nisan 2023 - Ekim 2023 tarihleri arasında yapılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini İstanbul ili Ümraniye ilçesindeki özel eğitim okullarında eğitim alan, amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak zihinsel yetersizlik, otizm spektrum bozukluğu ve serebral palsi tanısı 101 özel gereksinimli çocuğa sahip anneler oluşturmuştur. Veriler anket yöntemi ile online toplanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmacılar tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, “Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği” ve “Bakım Verme Yükü Ölçeği” araştırmada kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacılar tarafından hazırlanan bu form, annelerin yaşları, eğitim durumları, gelir düzeyleri gibi sosyo-demografik özellikleri içeren 9 sorudan oluşmaktadır.

Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği (KPSÖ): Bu ölçek, kişinin psikolojik sağlığını ölçmek amacıyla Smith vd. (2008), geliştirmiş ve Doğan (2015) tarafından, Türkçe uyarlaması yapılmıştır. Ölçek, 5’li likert tipinde hazırlanmıştır ve bu ölçek 6 maddelik bir ölçme aracıdır. Maddeler “Hiç uygun değil” (1), “Uygun Değil” (2), “Biraz Uygun” (3), “Uygun” (4), “Tamamen Uygun” (5) olarak yanıtlanmaktadır. Ölçekte “2., 4., ve 6. Maddeler” ters kodlanmaktadır. Bu ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .83 olarak tespit edilmiştir. Ölçekten alınan puanın yüksekliği psikolojik sağlığın yüksekliğine işaret etmektedir.

Bakım Verme Yükü Ölçeği (Burden Interviews): Zarit, Reever ve Bach- Peterson taraafından (1980), yürütülen bu ölçek, bakıma muhtaç bireylere bakanların yaşadığı stres düzeyini belirlemek amacıyla kullanılmaktadır (İnci ve Erdem, 2008). Bakım veren bireyin kendisi veya araştırmacının soruları ile doldurulan bu ölçek, bireyin hayatı üzerindeki etkisini incelemek için 22 maddeden oluşmaktadır (İnci ve Erdem, 2008). Ölçek, “Asla” (0), “Nadiren” (1), “Bazen” (2), “Sık sık” (3), “Hemen her zaman” (4) biçiminde likert tipi değerlendirmeye sahiptir. İnci ve Erdem (2008), çalışmasında ölçeğin iç tutarlılık katsayısı “0.87 ile 0.94 arasında, test- tekrar güvenilirliği ise 0.71” olarak bulunmuştur. Bu ölçekten en az 0 puan, en çok ise 88 puan alınmaktadır, puan ne kadar yüksek ise bireydeki sıkıntı ve stres düzeyinin de yüksek olduğunu belirtmektedir (Zarit ve Zarit, 1990).

Verilerin Analizi

Araştırma analizleri için SPSS 25.0 kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde demografik bilgilerde frekans ve yüzde testleri uygulanmıştır. Anket formunda kullanılan ölçeklerin betimsel istatistikleri (min, max, ortalama ve

standart sapma) hesaplanmıştır. Analiz sonuçlarının normal dağılımı için, parametrik testler kullanılmıştır. Bağımsız grupların karşılaştırılması için, “bağımsız örneklem t testi ve ikiden fazla bağımsız grupların karşılaştırılmasında tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi” kullanılmıştır. Sonuçlar %95’lik güven aralığında, anlamlılık $p < ,05$ düzeyinde tespit edilmiştir.

Araştırmanın Etik İlkeleri

İstanbul Aydın Üniversitesi etik kurul onayı ve araştırmanın yapılacağı kurumdan izinler alınmıştır. Katılım gönüllük esastır. Veri toplanmadan önce katılımcı annelerden sözel olarak bilgilendirilmiş onam alınmıştır. Ölçek sahiplerinden de araştırmada kullanılmak üzere ölçek izinleri mail aracılığıyla alınmıştır.

BULGULAR

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Dağılımları

Değişkenler	Gruplar	n	%
Yaş	35 Yaş ve Altı	40	39,6
	36-44 Yaş	31	30,7
	45 Yaş ve Üstü	30	29,7
Medeni Durum	Evli	96	95
	Bekar	5	5
Eğitim Seviyesi	İlköğretim Mezunu veya Okuryazar	50	49,5
	Lise Mezunu	25	24,8
	Lisans-Yüksek Lisans Mezunu	26	25,7
Çalışma Durumu	Evet	22	21,8
	Hayır	79	78,2
Gelir Durumu	Gelir Giderden Az	41	40,6
	Gelir Gidere Eşit veya Fazla	60	59,4
Engelli Çocuğa Bakarken Birinden Destek Alma	Evet	22	21,8
	Hayır	79	78,2
Başka Engelli Çocuk Sahibi Olma	Evet	8	7,9
	Hayır	93	92,1
Psikolojik Destek Alma	Evet	12	11,9
	Hayır	89	88,1
Sosyal Yardım Alma	Evet	49	48,5
	Hayır	52	51,5

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu (%39,6) 35 yaş ve altı, %95’i evli, %49,5’i ilköğretim mezunu veya okuryazar ve %78,2’i çalışmamaktadır. Gelir düzeylerinde büyük çoğunluğu (%59,4) gelir gidere eşit veya fazladır. Engelli çocuğa bakarken birinden destek alma durumuna katılımcıların %78,2’si “hayır” yanıtı vermiştir. Başka engelli çocuk sahibi olma durumuna %92,1’i “hayır” yanıtı vermişlerdir. Psikolojik destek alma durumuna %88,1’i “hayır” yanıtı vermişlerdir. Sosyal yardım alma durumuna ise katılımcıların %51,5’i “hayır” yanıtı vermişlerdir.

Tablo 2: Bakım Verme Yükü Ölçeği ve Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği Puanlarının Dağılımı

Ölçekler	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	Standart Sapma
Bakım Verme Yükü Ölçeği	4	76	37,44	13,57
Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği	6	30	18,45	4,20

Tablo 2 incelendiğinde bakım verme yükü ölçeğine verilen yanıtların ortalama puanı 4 ile 46 puan arasında değişmekte olup, ortalama $37,44 \pm 13,57$ puandır. Kısa psikolojik sağlık ölçeğine verilen yanıtların ortalama puanı 6 ile 30 puan arasında değişmekte olup, ortalama $18,45 \pm 4,20$ puandır.

Tablo 3: Katılımcıların Çalışma Durumlarına Göre Bakım Verme Yükü Ölçeği ve Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılması

Ölçekler	Grup	N	Ort.	ss	t	p
Bakım Verme Yükü Ölçeği	Evet	22	34,86	14,13	-1,009	,315
	Hayır	79	38,16	13,42		
Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği	Evet	22	19,23	4,34	,975	,332
	Hayır	79	18,24	4,16		

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların çalışma durumlarına göre bakım verme yükü ölçeği ile kısa psikolojik sağlık ölçeği puanlarında anlamlı farklılık yoktur ($p > ,05$).

Tablo 4: Katılımcıların Gelir Durumlarına Göre Bakım Verme Yükü Ölçeği ve Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılmasına Yönelik Bağımsız Örneklem t Testi

Ölçekler	Grup	N	Ort.	ss	t	p
Bakım Verme Yükü Ölçeği	Gelir Giderden Az	41	35,54	14,76	-1,171	,245
	Gelir Gidere Eşit veya Fazla	60	38,75	12,66		
Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	Gelir Giderden Az	41	18,58	4,15	,256	,798
	Gelir Gidere Eşit veya Fazla	60	18,37	4,26		

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların gelir durumlarına göre bakım verme yükü ölçeği ile kısa psikolojik sağlamlık ölçeği puanlarında anlamlı farklılık yoktur ($p>,05$).

Tablo 5: Katılımcıların Engelli Çocuğa Bakarken Birinden Destek Alma Durumuna Göre Bakım Verme Yükü Ölçeği ve Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılmasına Yönelik Bağımsız Örneklem t Testi

Ölçekler	Grup	N	Or.	ss	t	p
Bakım Verme Yükü Ölçeği	Evet	22	37,91	11,16	,180	,857
	Hayır	79	37,32	14,23		
Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	Evet	22	18,14	3,54	-,402	,689
	Hayır	79	18,54	4,38		

Tablo 5 incelendiğinde katılımcıların engelli çocuğa bakarken birinden destek alma durumuna göre bakım verme yükü ölçeği ile kısa psikolojik sağlamlık ölçeği puanlarında anlamlı farklılık yoktur ($p>,05$).

Tablo 6: Katılımcıların Sosyal Yardım Alma Durumuna Göre Bakım Verme Yükü Ölçeği ve Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılmasına Yönelik Bağımsız Örneklem t Testi

Ölçekler	Grup	N	Ort.	ss	t	p
Bakım Verme Yükü Ölçeği	Evet	49	39,31	13,48	1,343	,182
	Hayır	52	35,69	13,56		
Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği	Evet	49	17,43	4,55	-2,446	,016*
	Hayır	52	19,42	3,61		

* $p<,05$

Tablo 6 incelendiğinde kısa psikolojik sağlamlık ölçeğinde sosyal yardım alma durumuna “hayır” yanıtı verenlerde farklılık bulunmaktadır ($t= -2, 446$; $p<,05$,). Yani sosyal yardım alma durumuna “hayır” ($\bar{x}=19,42$) yanıtı verenlerin kısa psikolojik sağlamlık ölçeği puanı, “evet” ($\bar{x}=17,43$) yanıtı verenlere göre anlamlı şekilde yüksektir. Bununla birlikte sosyal yardım alma durumlarına göre bakım verme yükü ölçeğinde anlamlı bir farklılık yoktur ($p>,05$).

Tablo 7: Katılımcıların Yaş Dağılımlarına Göre Bakım Verme Yükü Ölçeği ve Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılmasına Yönelik ANOVA Analizi

Ölçekler	Grup	N	Ort.	ss	F	p	Fark
Bakım Verme Yükü Ölçeği	35 Yaş ve Altı	40	38,78	12,20	,694	,502	-
	36-44 Yaş	31	38,06	14,30			
	45 Yaş ve Üstü	30	35,03	14,66			
Bakım Verme Yükü Ölçeği	35 Yaş ve Altı	40	38,77	12,20	2,669	,074	-
	36-44 Yaş	31	38,06	14,30			
	45 Yaş ve Üstü	30	35,03	14,66			

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların yaş dağılımlarına göre bakım verme yükü ölçeği ile kısa psikolojik ölçeği puanlarında anlamlı farklılık yoktur ($p>,05$).

Tablo 8: Katılımcıların Eğitim Düzeylerine Göre Bakım Verme Yükü Ölçeği ve Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği Puanlarının Karşılaştırılmasına Yönelik ANOVA Analizi

Ölçekler	Grup	N	Ort.	ss	F	p	Fark
Bakım Verme Yükü Ölçeği	İlköğretim	50	37,28	14,95	,151	,860	-
	Mezunu veya Okuryazar						
	Lise Mezunu	25	36,56	10,09			
	Lisans-Yüksek Lisans Mezunu	26	38,6	14,10			
Bakım Verme Yükü Ölçeği	İlköğretim Mezunu veya Okuryazar	50	18,12	4,03	2,330	,103	-
	Lise Mezunu	25	17,60	4,48			
	Lisans-Yüksek Lisans Mezunu	26	19,92	4,01			
	Lisans Mezunu						

Tablo 8 incelendiğinde katılımcıların eğitim düzeylerine göre bakım verme yükü ölçeği ile kısa psikolojik sağlamlık ölçeği puanlarında anlamlı farklılık yoktur ($p>,05$).

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan bu çalışmada, özel gereksinimleri olan çocuklarının bakım yükünün annelerinin psikolojik sağlamlık düzeyinin; katılımcıların sosyodemografik bulguları, başka bir engelli çocuğa sahip olma durumu, engelli çocuğa bakarken birinden destek alma durumu, psikolojik ve sosyal yardım alma durumuna göre farklılık gösterip göstermediği araştırılmak istenmiştir. Araştırmaya katılan annelerin yaşlarının büyük çoğunluğu (%39,6) 35 yaş ve altı, %95'i evli, %49,5'i ilköğretim mezunu veya okuryazar ve %78,2'i çalışmamakta olup gelir düzeylerinde büyük çoğunluğu (%59,4) gelir gidere eşit veya fazladır, %78,2'si engelli çocuğa bakarken birinden destek almadığını belirtmiş olup başka engelli çocuk sahibi olma durumuna %92,1'i, psikolojik destek alma durumuna %88,1'i "hayır" yanıtını vermişlerdir.

Araştırma sonuçlarına göre Tablo 4, Tablo 5, Tablo 7, Tablo 8 incelendiğinde yaş, eğitim seviyesi, gelir durumu, başka engelli çocuğa sahip olma durumlarına göre bakım verme yükü ölçeği ile kısa psikolojik sağlamlık ölçeği puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık yoktur ($p>,05$). Öte yandan Tablo 6'ya bakıldığında araştırmaya katılan annelerin sosyal yardım alma durumuna ise %51,5'i "hayır" yanıtını vermiş olup, sosyal yardım alma durumunun kısa psikolojik sağlamlık ölçeği puanına göre anlamlı fark bulunmaktadır ($t = -2, 446; p<,05$). Bununla birlikte sosyal yardım alma durumuna göre bakım verme yükü ölçeğinde anlamlı bir farklılık yoktur ($p>,05$). Annelerin %78,2 ev hanımıdır ve çalışma durumlarının annelerin bakım yükleri ve psikolojik sağlamlıkları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Annelerin, kısa psikolojik sağlamlık ölçeğine verdiği yanıtların ortalama puanı 6 ile 30 puan arasında değişmekte olup, ortalama $18,45\pm 4,20$ puandır. Kısa psikolojik ölçeğinde alınan puanlarda; 6-11 arası düşük düzey, 12-22 arası orta düzey ve 23-30 arası yüksek düzeyde olduğu gösterilmektedir (Doğan, 2015). Bundan yola çıkarak katılımcıların, psikolojik sağlamlıklarının orta düzeyde olduğu söylenebilir. Eroğlu ve ark. (2015), iki grupta yaptığı çalışmada; özel gereksinimli çocuğu olan annelerin, psikolojik sağlamlık puan ortalamasının, normal gelişim gösteren çocuğa sahip aileler ile kıyaslandığında daha düşük olduğu saptanmıştır. Annelerin, bakım yükü ölçeğine verdiği yanıtlar incelendiğinde bakım verme yükü ölçeğine verilen yanıtların ortalama puanı 4 ile 46 puan arasında değişmekte olup, ortalama $37,44\pm 13,57$ puandır.

Özel gereksinimli çocuğa sahip olan annelerin sorumlulukları çok daha fazladır (Tura, 2017). Anneler çocuklarıyla daha fazla ilgilenmekte, onların hemen hemen her ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı zorluklar yaşayan anneler psikolojik desteğe ihtiyaç duyabilirler. Verilecek psikolojik destekler annelerin psikolojik sağlamlıklarını yükseltecek, onların depresyon, anksiyete gibi psikolojik problemleri yaşamalarını engelleyebilmektedir (Engin, 2019).

Sonuç olarak özel gereksinimli çocuğa sahip olan annelerin psikolojik sağlamlıklarının yüksek olmamasının diğer yapılan araştırmalarla tutarlı bir sonuç olduğunu söyleyebiliriz (Tura, 2017).

Normal gelişim gösteren çocukların anneleri ile özel gereksinimli çocukların anneleri arasında karşılaştırılmalı araştırmalar yapılabilir. Bu çalışma genişletilerek babalar da dahil edilebilir. Aynı zamanda annelere psikolog ve öğretmen tarafından iş birliği içerisinde annelerin ihtiyaçları doğrultusunda gerekli eğitimler sunulabilir. Annelerin sosyal yaşamları desteklenebilir ve onlara uygun aktiviteler geliştirilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Altındağ Kumaş, Ö. & Sümer, H. M. (2017). "Özel gereksinimli küçük çocuğu olan annelerin öz yetkinlikleri, yılmazlık düzeyleri ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi", Kastamonu Eğitim Dergisi, 27 (1), 163-173.
- Atalan, G. & Topçu Kabasakal, Z. (2023). "Özel gereksinimli çocuk sahibi ebeveynlerde psikolojik yardım almaya ilişkin tutum, psikolojik sağlamlık ve eş desteği ilişkisi", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 22 (85), 173-187.
- Ataman, A. (2011). Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitime giriş, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Avşaroğlu, S. & Gilik, A. (2017). "Özel gereksinimli çocuğa sahip anne-babaların kaygı durumlarına göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi", İlköğretim Online, 16 (3), 1022-1035.
- Avşaroğlu, S. & Güleş, E. (2019). "Özel gereksinimli çocuğa sahip anne- babaların yaşam doyumlarının öz- anlayış ve merhamet düzeyleri açısından incelenmesi", Kastamonu Eğitim Dergisi, 27 (1), 365-376.
- Aydın, A. (2019). "Özel gereksinimli çocuk ebeveynlerinin yaşamda anlam ve kendilik algılarının psikolojik dayanıklılıklarına etkisi", Trakya Eğitim Dergisi, 9 (3), 487-505.
- Baykoç, N. (2017). Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim, Eğiten Kitap Yayıncılık, 4. Baskı Ankara.

- Cil Akıncı, A. & Pınar, R. (2012). "Validity and reliability of turkish caregiver burden scale among family caregivers of haemodialysis patients", *Journal of Clinical Nursing*, 23, 352-360.
- Doğan, T. (2015). "Kısa psikolojik sağlamlık ölçeği'nin türkçe'ye uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması", *The Journal of Happiness & Well- Being*, 3 (1), 93-102.
- Diken, H. İ. (2017). *Özel Eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim*. Pegem Yayınları, Ankara.
- Engin, C. (2019). *Özel eğitim gereksinimi olan çocukların annelerinde psikolojik iyi oluş, psikolojik sağlamlık ve bilinçli farkındalık ile ilişkisi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi.
- Eroğlu, Y. & Özcan Arıcı, N. & peker, A. (2015). "Özel gereksinimli çocuğa sahip anneler ile tipik gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin psikolojik sağlamlık, iyilik hali ve mutluluk düzeylerinin incelenmesi", *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 5 (3), 142-150.
- Hassamancıoğlu, U. & Akın, A. & Yoldaş, C. & Şahin, S. (2020). "Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerde, aile içi roller ve çocuğu tanıma becerilerinin aile yılmazlığına etkisinin incelenmesi", *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31 (3), 1176-1200.
- İnci, F. & Erdem, M. (2008). "Bakım verme yükü ölçeği'nin türkçe 'ye uyarlanması geçerlilik ve güvenirliliği", *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(4), 85-95.
- Kot, M. & Sönmez, S. & Eratay, E. (2018). "Özel gereksinimli bireylere sahip ailelerin yaşadıkları zorluklar", *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37, 85-96.
- Smith, B. W., & Dalen, J. & Wiggins, K. & Tooley, E. & Christopher, P. & Jennifer Bernard, J. (2008). "The brief resilience scale: assessing the ability to bounce black", *International Journal of Behavioral Medicine*, 15, 194-200.
- Smith, B. W., & Tooley, E. M. & Christopher, P. & KAY, V. S. (2016). "Resilience as the ability to bounce back: a neglected personal resource?", *Journal of Positive Psychology*, 5, 166-176.
- Sözer Çapan, A. & Sarıyıldız, D. (2017). "Özel gereksinim duyan çocukların annelerinin evlilik uyumunun incelenmesi", *Aydın Sağlık Dergisi*, 3(2), 19-31.
- Toy, A.B. & Kesici, İ. (2020). "Özel gereksinimli çocuğu olan annelerin eğitim ihtiyaçları", *İleri Eğitim Çalışmaları Dergisi*, 2 (1), 61-93.
- Tura, G. (2017). "Engelli çocuğu olan ve çocuğu engelli olmayan annelerin anksiyete, depresyon ve psikolojik sağlamlık düzeylerinin incelenmesi", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 30-36.
- Zarit, S.H. & Zarit, J. M. (1990). "The memory and behavior problems checklist and the burden interview", *University Park, PA: Pennsylvania State University Gerontology Center*.